
De inzet van deskundigen bij de Raden voor de Kinderbescherming

Verslag van een korte inventarisatie

drs. L. Boendermaker

juni 1992

I

Ra 8330

De inzet van deskundigen
bij de Raden voor de Kinderbescherming
verslag van een korte inventarisatie

drs. L. Boendermaker

MINISTERIE VAN JUSTITIE
Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
's-Gravenhage

Inhoudsopgave

Voorwoord

- 1 **Introductie**
- 1.1 Inleiding
- 1.2 Onderzoek

- 2 **Algemeen overzicht**
- 2.1 Aantal zaken
- 2.2 De zaken
- 2.3 De deskundigen
- 2.4 Aanleiding en vraagstelling

- 3 **Interne deskundigen**
- 3.1 Consultatie
- 3.1.1 Soort zaken
- 3.1.2 Inhoud
- 3.1.3 Tevredenheid
- 3.2 Deelonderzoek
- 3.2.1 Soort zaken
- 3.2.2 Procedure
- 3.2.3 Inhoud
- 3.2.4 Uitkomst
- 3.3 Extern onderzoek
- 3.4 Voorbeelden van deelonderzoek

- 4 **Externe deskundigen**
- 4.1 Consultatie
- 4.2 Deelonderzoek
- 4.2.1 Soort zaken
- 4.2.2 Procedure
- 4.2.3 De deskundigen
- 4.2.4 Inhoud
- 4.2.5 Uitkomst
- 4.2.6 Tevredenheid
- 4.3 Geen deskundige kunnen inschakelen
- 4.4 Voorbeelden van deelonderzoek

- 5 **Discussie**
- 5.1 Voor- en nadelen
- 5.2 Categoriëring van de zaken
- 5.2.1 Onvoldoende informatie
- 5.2.2 Onduidelijkheid over de ernst van de zaak
- 5.2.3 Ouders accepteren raads-standpunt niet
- 5.3 De keuze voor een bepaalde deskundige

Literatuur

Bijlage 1: Geselecteerde zaken per Raad

Voorwoord

* In dit rapport wordt verslag gedaan van een kort inventariserend onderzoek naar de inzet van deskundigen bij de Raden voor de Kinderbescherming. Doel van deze inventarisatie is informatie te verzamelen die een bijdrage kan leveren aan het ontwikkelen van criteria voor het inschakelen van deskundigen bij het raadsonderzoek.

Een woord van dank aan alle Raden is op zijn plaats. Allereerst aan de directeuren en stafmedewerkers of unithoofden die de eerste vragenlijst binnen een kort tijdsbestek hebben ingevuld. Daarnaast is dank verschuldigd aan de contactpersonen, praktijkbegeleiders en maatschappelijk werkers bij de acht Raden waar zaken geselecteerd zijn voor een nadere bespreking.

1 Introductie

1.1 Aanleiding

Eind 1990 verscheen de nota "Justitiële jeugdbescherming: met recht in beweging". In de nota is een aantal beleidsvoornemens opgenomen met het doel de kwaliteit van het werk van de jeugdbescherming te optimaliseren en de rechtswaarborgen voor hen die ermee in aanraking komen te vergroten. In de nota worden twee maatregelen voorgesteld om de kwaliteit van het (onderzoeks)werk van de Raden voor de Kinderbescherming (verder te noemen: Raden) te optimaliseren. Het inzetten van zogenoemde interne deskundigen en het verruimen van de mogelijkheden om externe deskundigen in te schakelen t.b.v. het raadsonderzoek. De verwachting is dat het door het aanstellen van interne deskundigen mogelijk wordt om kinderbeschermingszaken ook vanuit een andere invalshoek dan de maatschappelijk werk-discipline te bekijken en daarmee het draagvlak van de beslissingen te vergroten.

In de nota "Justitiële jeugdbescherming" is tevens gesteld dat er nadere criteria voor het inschakelen van deskundigen (intern of extern) dienen te worden ontwikkeld.

Begin 1991 is de Werkgroep Deskundigheid ingesteld om de beleidsvoornemens nader uit te werken. In de notitie van de werkgroep wordt een kader geschetst waarbinnen de Raden de ruimte hebben om (experimenteel) activiteiten te ontplooiën. Eind 1991 hebben vijf Raden een experiment lopen waarbij (tijdelijk) een interne deskundige bij de Raad is aangesteld.

De werkgroep rekent tot de taken van de interne deskundige: het geven van consultatie, het organiseren en eventueel zelf verrichten van deelonderzoek, het interpreteren van extern verricht onderzoek en deskundigheidsbevordering. Deze taken worden in de notitie van de werkgroep als volgt omschreven:

- *consultatie*: het op verzoek van de raadsonderzoeker geven van advies inzake een specifieke vraag in een bepaalde casus.
- *het organiseren van (deel)onderzoek*: de interne deskundige moet kunnen beoordelen welke deskundigheid vereist is om de vraagstelling in een bepaalde casus te beantwoorden en dient het uit te voeren (deel)onderzoek te organiseren. Daarbij kan de interne deskundige gebruik maken van bij de Raad aanwezige deskundigheid en/of van andere (externe) deskundigen.
- *de interpretatie van extern onderzoek*: de interne deskundige interpreteert de onderzoeksgegevens en draagt zorg voor de vertaling ervan naar het uit te brengen advies of rekest. Ook dient de interne deskundige te worden geconsulteerd over de vraagstelling m.b.t. het externe onderzoek.
- *deskundigheidsbevordering*: het signaleren van de noodzaak tot deskundigheidsbevordering vanuit de discipline van de interne deskundige n.a.v. ontwikkelingen, problemen etc. die zich in meerdere zaken hebben voorgedaan.
- *het verrichten van deelonderzoek*: dit vindt plaats in aanvulling op het onderzoek van de raadsonderzoeker en heeft betrekking op specifieke vragen over consequenties van een bepaalde situatie voor het kind.

De werkgroep is van mening dat de taak van de interne deskundige primair een consulterende dient te zijn, gericht op het bevorderen van de deskundigheid en professionaliteit waarmee het raadsonderzoek wordt verricht. Daarnaast behoort het ontwikkelen van een netwerk van andere deskundigen tot de taak van de interne deskundige. Er kunnen zich vragen voordoen op een specifiek vlak dat bij uitstek kan worden gerekend tot de deskundigheid van de interne deskundige. Het verrichten van deelonderzoek mag echter niet ten koste gaan van de consultatie (Werkgroep Deskundigheid, 1991).

1.2 Onderzoek

Voor het ontwikkelen van criteria voor de inzet van deskundigen bij de Raden wilde men bij de Directie Jeugdbescherming en Reclassering, naast de informatie van de vijf Raden met een (experimentele) interne deskundige, beschikken over meer algemene informatie over het soort zaken waarin de Raden een deskundige inschakelen. Daarom heeft men het WODC verzocht een kort, inventariserend onderzoek bij de Raden te verrichten. De vraag daarbij was hoe vaak, in wat voor soort zaken, met welk doel en met welke vraagstelling de Raden deskundigen (intern of extern) inschakelen en wat voor deskundigen dat dan zijn.

opzet

In oktober 1991 is een schriftelijke vragenlijst aan alle directeuren van de Raden verzonden met vragen over het inschakelen van deskundigen in de periode van januari tot en met oktober 1991. Op grond van deze gegevens zijn acht Raden verzocht een aantal recente zaken te selecteren waarin deskundigen geraadpleegd zijn of waarin men dat had willen doen. De dossiers van de geselecteerde zaken zijn aan de hand van een vragenlijst doorgenomen. Daarna is het verloop van de zaak besproken met de bij de desbetreffende zaak betrokken maatschappelijk werker, praktijkbegeleider of het unithoofd.

De 19 Raden voor de Kinderbescherming bleken op basis van de gegevens over het aantal zaken waarin zij (in de bovengenoemde periode) een deskundige hebben ingeschakeld in te delen in vier groepen:

- 1: Raden met een interne deskundige¹
- 2: Raden die in meer dan 25 zaken een externe deskundige hebben ingeschakeld²
- 3: Raden die in 10 tot 25 zaken een externe deskundige hebben ingeschakeld³
- 4: Raden die in minder dan 10 zaken een externe deskundige hebben ingeschakeld⁴

¹ Alkmaar, Arnhem, Leeuwarden, Maastricht en Middelburg

² Breda, Groningen en Rotterdam

³ Amsterdam, Almelo, Arnhem, Assen (gegevens 1990), Dordrecht, Haarlem, Den Bosch, Maastricht, Utrecht en Zwolle.

⁴ Alkmaar, Middelburg, Roermond, Zutphen en Leeuwarden

Bij twee Raden uit elke groep heeft vervolgens één van de unithoofden of een stafmedewerker een aantal zaken geselecteerd ter nadere bestudering. Van de Raden met een *interne deskundige* is gekozen voor Arnhem en Alkmaar omdat de daar aangestelde interne deskundigen beiden ongeveer een jaar in dienst waren en al bij heel wat zaken betrokken bleken te zijn geweest ⁵. In zowel Alkmaar als in Arnhem zijn zaken geselecteerd waarin de deskundige is geconsulteerd, zèlf deelonderzoek heeft uitgevoerd dan wel extern deelonderzoek heeft georganiseerd.

Uit de overige drie groepen zijn telkens willekeurig twee raden gekozen, namelijk: Rotterdam en Groningen (2), Almelo en Dordrecht (3) en Roermond en Zutphen (4). Aan deze Raden is gevraagd twee omgangsregelingen, twee voogdijkwesties en een klachtzaak te selecteren. Enkele Raden hadden opgegeven weleens een deskundige in te schakelen in strafzaken en werden uitgenodigd ook één of twee van dergelijke zaken te presenteren. Andere Raden maakten melding van zaken waarin men wèl een deskundige had willen inschakelen, maar dat niet was gelukt. Zij zijn gevraagd die zaken te presenteren. Uiteindelijk zijn op die manier 46 zaken geselecteerd⁶.

⁵ In Alkmaar werkt sinds 1 augustus 1990 een ontwikkelingspsychologe en in Arnhem werkt sinds 1 april 1990 een psycholoog van de vakgroep gezinspedagogiek van de R.U. Nijmegen. In Leeuwarden werkt sinds 1 mei 1991 een orthopedagoog en Maastricht en Middelburg hebben sinds oktober 1991 een ontwikkelingspsycholoog in dienst. Alle interne deskundigen hebben een part-time aanstelling.

⁶ Zie bijlage 1 voor een overzicht van het aantal en soort besproken zaken per Raad.

2 Algemeen overzicht

De gegevens die de Raden in antwoord op de schriftelijke vragenlijst hebben verstrekt verschillen nogal. Sommige Raden hebben gegevens over 1990 verstrekt, anderen hebben een heel grove inschatting gemaakt van het aantal zaken, bijvoorbeeld op basis van het aantal zaken in één bepaalde unit. Weer andere Raden hebben heel exact per zaak gerapporteerd en één Raad heeft helemaal geen gegevens verstrekt. De in dit hoofdstuk genoemde aantallen moeten dan ook opgevat worden als indicatie van het aantal en soort zaken waarin de Raden een deskundige inschakelen.

2.1 Aantal zaken

Volgens de opgave van de Raden over een periode van 10 maanden in 1991 is er in 593 zaken een beroep gedaan op een interne- of externe deskundige. Tabel 1 en 2 geven een overzicht van het aantal zaken waarin een beroep gedaan is op respectievelijk een interne en een externe deskundige.

De interne deskundige

Tabel 1: aantal zaken waarin een beroep is gedaan op een *interne deskundigen* (periode januari t/m oktober 1991).

Raad	consultatie	intern deelonderzoek	org. extern deelonderzoek	totaal
Alkmaar	15	23	0	38
Arnhem	150	4	10	164
Leeuwarden	19	4	5	28
Maastricht	4	0	0	4
totaal	188	31	15	234

Bij de Raad in Middelburg is per 1 oktober 1991 een interne deskundige aangesteld. Men kon daarom op het moment dat de gegevens verzameld werden nog geen opgave doen over zaken waarbij de interne deskundige betrokken is geweest.

Ook in Maastricht was de interne deskundige op het moment dat de gegevens verzameld werden net met het werk begonnen en daarom in nog maar 4 zaken geconsulteerd.

Van de drie Raden waar al langer een interne deskundige werkt springt Arnhem er duidelijk uit. De interne deskundige wordt daar in een veel groter aantal zaken geconsulteerd dan bij de andere twee Raden. De verklaring hiervoor ligt in de opzet van het experiment aldaar. Al voor het verschijnen van de nota Justitiële jeugdbescherming was de Raad in Arnhem bezig met het experiment "een gezinspedagogische benadering van kinderschermingszaken", dat ontwikkeld en uitgevoerd wordt in samenwerking met de vakgroep gezinspedagogiek van de Katholieke Universiteit Nijmegen. In het kader van dit experiment werden per april 1990 de normale werkbespre-

kingen (praktijkbegeleiding) tussen maatschappelijk werker en praktijkbegeleider uitgebreid met een medewerker van de vakgroep gezinspedagogiek. De door de maatschappelijk werker ingebrachte zaken werden vervolgens systematisch vanuit de gezinspedagogische benadering bekeken. Na het verschijnen van de nota Justitiële jeugdbescherming is dit experiment één van de experimenten met een interne deskundige geworden waarbij de taken van de gezinspedagoog werden uitgebreid conform de notitie van de werkgroep Deskundigheid. De werkbespreking werd nu 'consultatie'. Het grote aantal zaken waarin de interne deskundige is geconsulteerd is dus toe te schrijven aan het feit dat deze deel neemt aan de werkbespreking (praktijkbegeleiding).

Ook in Alkmaar is al in 1990 een experiment gestart, het "experiment pluriforme aanpak". De aangestelde kinderpsychologe heeft naast consultatie en deskundigheidsbevordering uitdrukkelijk tot taak deelonderzoek uit te voeren. In de opzet van het experiment staat vermeld dat psychologisch onderzoek in beginsel verricht wordt door de interne deskundige. In Alkmaar geeft men dan ook meer interne deelonderzoeken op dan de overige Raden met een interne deskundige.

Het inschakelen van een externe deskundige blijft in de opzet van het Alkmaarse experiment mogelijk, maar alleen in bepaalde gevallen. Namelijk: als één van de ouders zich buitenproportioneel verzet tegen raadsinterventie; als de complexe problematiek multidisciplinair onderzoek noodzakelijk maakt; wanneer na consultatie van de interne deskundige i.v.m. twijfel omtrent intern of extern onderzoek, in gezamenlijkheid wordt vastgesteld dat extern onderzoek geïndiceerd is of wegens tijdnood.

Het aantal consultaties in Alkmaar is dan ook lager dan het aantal deelonderzoeken. Naast de nadruk op deelonderzoek in de Alkmaarse opzet wordt dat ook verklaard door het feit dat consultatie in Alkmaar via de praktijkbegeleider of het unithoofd diende te verlopen. In een tussentijdse evaluatie van de Raad zelf, wordt vermeld dat naar het oordeel van de interne deskundige de plaats van de consultatievragen groter zou kunnen worden. De interne deskundige sluit niet uit dat in een aantal zaken de behoefte aan een deelonderzoek zou kunnen afnemen wanneer in een vroegtijdig stadium consultatie gevraagd wordt (Begeleidingscommissie Experiment Pluriforme Aanpak, 1991).

De externe deskundige

Tabel 2: aantal zaken waarin een beroep is gedaan op een externe deskundigen (periode januari t/m oktober 1991).

Raad	consultatie	deelonderzoek	totaal
Alkmaar	0	5	5
Amsterdam	0	31	31
Almelo	1	20	21
Arnhem	0	22	22
Assen	0	17 ¹⁹⁹⁰	17 ¹⁹⁹⁰
Breda	10	26	36
Den Haag	geen opgave	geen opgave	--
Dordrecht	0	17	17
Groningen	0	35	35
Haarlem	0	11	11
's Hertogenbosch	0	17	17
Leeuwarden	geen opgave	geen opgave	--
Maastricht	12	3	15
Middelburg	3	5	8
Roermond	0	5	5
Rotterdam	0	82	82
Utrecht	0	14	14
Zutphen	0	8	8
Zwolle	0	15	15
totaal	26	333	359

De meeste Raden merken op dat nergens wordt bijgehouden of er in een bepaalde zaak een externe deskundige is geconsulteerd. Ook de Raden die wél opgave van consultatie hebben gedaan vermelden daar meestal bij dat dit een schatting is omdat het niet wordt bijgehouden. Extern verricht (deel)onderzoek wordt geregistreerd op de zgn. AZ-kaarten.

2.2 De zaken

Gevraagd naar het soort zaken waarin men deskundigen inschakeld antwoorden alle Raden dat het vooral gaat om omgangsregelingen en voogdijkwesties. Ook hier is de opgave van veel Raden niet exact. Bij de Raden echter die wél per zaak hebben opgegeven om wat voor sóort zaak het gaat overheerst het aantal omgangsregelingen en voogdijkwesties.

Wanneer we bij de 46 geselecteerde zaken kijken om wat voor soort zaak het gaat valt op dat het bijna allemaal complexe zaken zijn. De Raad heeft meestal al diverse keren rapport en advies uitgebracht. Bijvoorbeeld eerst over de voorlopige voorziening van de voogdij, later t.a.v. de definitieve voogdijtoewijzing, daarna over de vraag hoe de omgangsregeling vorm moet krijgen en vervolgens over de klacht die de niet verzorgende ouder indient over slechte verzorging c.q. mishandeling van de verzorgende ouder.

Ook de zaken die nog niet zo lang lopen zijn doorgaans ingewikkeld in die zin dat er ernstige problemen spelen of onduidelijk is wat er aan de hand is.

Wat verder opvalt is dat bij de 46 geselecteerde zaken vooral jonge kinderen betrokken zijn. In het kader van deze 46 zaken zijn deskundigen ingeschakeld ten behoeve van 73 kinderen, in leeftijd variërend van 2 tot 15 jaar. Op 10 kinderen na zijn zij allemaal jonger dan 12 jaar.

De jonge leeftijd van de betrokken kinderen is ook vaak de aanleiding om een deskundige in te schakelen. Twee praktijkbegeleiders wijzen er bij de bespreking van de geselecteerde zaken op dat een maatschappelijk werker vaak niet goed in staat is informatie te verzamelen over de positie en loyaliteiten van kleine kinderen in een gezin. Wanneer zulke informatie voor de te nemen beslissing wel noodzakelijk is, wordt een externe deskundige ingeschakeld.

Soms is een externe deskundige nodig om extra informatie te verzamelen met het oog op een eventuele interventie. Ook spreekt men bij de Raden van het inschakelen van deskundigen om wat men noemt 'kosmetische' redenen in (vooral) voogdij- en omgangszaken. Met 'kosmetisch' wordt bedoeld dat de deskundige niet zozeer ingeschakeld wordt omdat de Raad niet voldoende informatie kan verzamelen, maar vooral omdat een deskundige de situatie van de kinderen naar ouders toe duidelijk kan maken. In zo'n situatie accepteren de ouders een bepaalde visie of mening van de Raad niet en het onderzoek van de deskundige wordt dan dus gebruikt om het advies van de Raad kracht bij te zetten. Er is met andere woorden een onafhankelijke derde nodig die de ouders laat zien hoe het zit.

2.3 De deskundigen

Alle Raden

Als deskundigen die door de Raden in 1991 zijn ingeschakeld worden genoemd: (ontwikkelings)psychologen (15 keer); (ortho)pedagogen (7 keer); (kinder & jeugd)psychiaters (10 keer); artsen (3 keer) en anderen (8 keer). Onder anderen vallen: het multidisciplinaire team van het Riagg (Amsterdam). In Breda en Dordrecht gaat men vooral bij het Psychiatrisch Psychologisch Pedagogisch Adviesbureau Randstad (PAR) in Rotterdam te rade. In Groningen roept men de hulp in van diverse gedragsdeskundigen werkzaam bij het Riagg. In Leeuwarden doet men ook wel een beroep op een maatschappelijk werker GGZ, een psychiater voor volwassenen en een verslavingsdeskundige. Ook in Utrecht richt men zich tot het PAR en heeft men ook in één zaak het Utrechtse Academisch Ziekenhuis ingeschakeld. In Zwolle richt men zich ook wel tot jeugdpsychiaters van het Riagg en een jeugdpsychiatrische kliniek.

De geselecteerde zaken

Het initiatief om een deskundige in te schakelen ligt meestal bij de maatschappelijk werker en/of praktijkbegeleider. Bij de bespreking van de zaak in de praktijkbegeleiding wordt zoets doorgaans voor het eerst als mogelijkheid geopperd. In een veel kleiner aantal gevallen (7) ligt het initiatief bij de rechter, één van de ouders, de directeur van de Raad in overleg met één van de ouders, de huisarts of de afdeling leerplicht van de gemeente Rotterdam.

Tabel 3 geeft een overzicht van de deskundigen die in de 46 geselecteerde zaken ingeschakeld zijn.

Tabel 3: ingeschakelde deskundigen in de 46 geselecteerde zaken

deskundigen	aantal keer
<i>intern</i>	
interne deskundige	10
interne- + externe deskundige	3
<i>extern</i>	
PAR	10
Riagg	8
particuliere praktijk psycholoog	7
psychiater van een ziekenhuis	5
"Poli-bureau"	2
Riagg + part. psycholoog	1
totaal	46

* Het "Poli-bureau" is een samenwerkingsverband tussen de zgn. "Mutsaers-stichting" (een stichting met een kinderpsychiatrisch tehuis en een medisch kinderdagverblijf) en de Riaggs in de regio Roermond. Het Poli-bureau verricht voor de deelnemende instelling de intake, poliklinische behandeling en -nazorg. Ook andere instellingen (bv. de Raad) kunnen een beroep doen op het Poli-bureau voor diagnose.

De deskundigen zijn vooral ingeschakeld voor het verrichten van deelonderzoek (39 keer). In vier gevallen is de *interne* deskundige geconsulteerd, in één zaak is eerst de interne deskundige geconsulteerd en is vervolgens een extern onderzoek aanbevolen. In twee gevallen is de deskundige (het Riagg) ingeschakeld voor onderzoek en begeleiding van de omgangsregeling.

2.4 Aanleiding en vraagstelling

Aanleiding

De aanleiding om in de 46 geselecteerde zaken een deskundige in te schakelen is zeer verschillend. In 28 zaken heeft de Raad onvoldoende informatie over de positie van de kinderen in de desbetreffende zaak. In acht zaken is onduidelijk wat er precies aan de hand is. In vijf zaken wordt de deskundige ingeschakeld omdat men niet goed weet hoe de zaak aangepakt moet worden. In drie zaken is de vraag hoe een omgangsregeling vorm gegeven kan worden de aanleiding om een externe deskundige bij de zaak te halen. Verder wordt nog genoemd: onvoldoende inzicht in de (opvoedings)capaciteiten van de ouders (lx) en ontevredenheid over het verloop van de zaak (lx).

Vraagstelling

De vraagstelling aan de deskundige in de 46 geselecteerde zaken is uitgebreid. Meestal worden er bij deelonderzoek zo'n vijf tot zeven onderzoeksvragen geformuleerd. De kern van de vraagstellingen wordt weergegeven in tabel 4.

Tabel 4: Kern van de vraagstelling aan de deskundigen

kern van de vraagstelling	aantal
relaties/loyaliteiten kind(eren)	10
hoe kan omgang het beste	7
wat betekent voor kind(eren)*	6
is er sprake van (incest/mishandeling/angst)	6
contra-indicaties voor (voogdij/omgang)	5
oorzaak/aanleiding probleemgedrag kind	3
hoe is ontwikkeling/functioneren van kind(eren)	3
tips omgang/gespreksvoering ouders en/of kind	2
competentie ouders	1
is hulp/behandeling nodig	1
welke ouder kan het beste voogd zijn	1
hoe/waar kan deze jongen weer naar school	1

* bijv. wat betekent de omgang met een vader die psychiatrisch patiënt is voor de kinderen; wat betekent het voor de ontwikkeling van de kinderen om bij een psychotische moeder te wonen; wat betekent de voortdurende en harde strijd tussen de ouders voor de ontwikkeling van de kinderen.

De vraag naar de relaties en loyaliteiten van de kinderen t.o.v. (pleeg/-stief/adoptie) ouders en (pleeg/stief) broers of zussen en andere bij het kind betrokken personen wordt veel vaker dan de hierboven genoemde 10 keer in de vraagstelling opgenomen. De vraag komt bijna altijd voor als het gaat om vragen naar omgangsregelingen en voogdijkwesties. In 10 zaken is het echter de voornaamste vraag binnen de vraagstelling.

De verschillende vraagstellingen komen bij elke soort zaak voor. Hoewel sommige vragen meer voorkomen bij omgangsregelingen dan andere zijn er toch geen overduidelijke groepen van vraagstellingen aan te wijzen die bij een bepaald soort zaken horen. Elke soort vraagstelling komt zowel bij omgangsregelingen als voogdij- als klachtzaken voor.

3 Interne deskundigen

In het voorgaande hoofdstuk is een globaal beeld geschetst van de zaken waarin deskundigen zijn ingeschakeld. In dit hoofdstuk zullen de zaken waarin de interne deskundige in Alkmaar en Arnhem ingeschakeld is nader aan de orde komen.

Het gaat om vijf zaken waarin de interne deskundige is *geconsulteerd* en om zes zaken waarin de interne deskundige *deelonderzoek* heeft verricht. In twee zaken speelde de interne deskundige een rol in het *organiseren van extern verricht deelonderzoek*.

3.1 Consultatie

3.1.1 Soort zaken

De zaak in *Alkmaar* betrof een omgangsregeling tussen een meisje van vijf jaar en haar vader waar veel onenigheid over was. Volgens de moeder zijn de bezoekweekenden voor het meisje te druk, ze komt overstuur terug en is dan niet te hanteren. De moeder heeft daarom de afgesproken omgangsregeling (één keer per 14 dagen een weekend naar vader) stopgezet.

De maatschappelijk werker wilde graag een psychologisch deelonderzoek laten verrichten omdat hij het van belang vond te weten wat het meisje nu van vader vond. Hij had m.a.w. onvoldoende informatie over de positie van het kind. In overleg met de psychologe werd eerst bekeken hoe de maatschappelijk werker zelf dergelijke informatie zou kunnen verzamelen.

De zaken in *Arnhem* betroffen twee omgangsregelingen, één strafzaak en één voogdijwijziging. Bij de eerste omgangsregeling heeft de vader om uitbreiding van de omgangsregeling (tussen hem en zijn twee zoons, een tweeling van negen jaar) gevraagd. Al sinds 1986 is de Raad betrokken bij problemen rond de omgangsregeling. Juist daarom is de zaak ingebracht in het werkoverleg met de psycholoog. Bij de eerdere raadsonderzoeken kwamen telkens weer vele verwijten en klachten van de ouders over en weer aan de orde. De vraag was of er in deze zaak niet een andere invalshoek mogelijk was. Een invalshoek waarbij er meer informatie beschikbaar zou komen over de positie van de kinderen.

Bij de tweede omgangsregeling houdt de vader zich niet aan de gemaakte afspraken. De psycholoog is vooral geraadpleegd voor overleg hoe de zaak aangepakt zou kunnen worden, gegeven het feit dat de vader geen rekening houdt met de belangen van de (vier) kinderen.

Bij de strafzaak heeft de maatschappelijk werker de zaak ingebracht in het overleg met de psycholoog omdat hij zeer ontevreden was over het verloop van de zaak. Via de vroeghulp was een 'klant' van hem weer bij de Raad terecht gekomen. De maatschappelijk werker merkte vervolgens dat de uithuisplaatsing van de jongen was mislukt en er (weer) sprake was van schoolverzuim en delicten. Met de psycholoog werd besproken hoe de maatschappelijk werker het aan zou moeten pakken om te weten te komen wat er allemaal aan de hand was en gedaan kon worden om verdere problemen op school en met de politie te voorkomen.

De laatste zaak, een voogdijwijziging, is een complexe zaak waarin het gaat om een verbroken co-ouderschap. Vaak wordt de voogdij toegewezen aan de ouder die (voor de scheiding) het grootste deel van de verzorging van het kind voor zijn of haar rekening nam. Bij een verbroken co-ouderschap ligt de zaak anders. Beide ouders hebben dan doorgaans een gelijk aandeel gehad in de opvoeding en verzorging.

Bovendien was er in deze zaak een hevige strijd gaande tussen de beide ouders. De psycholoog is geraadpleegd over de aanpak van de zaak in verband met de jonge leeftijd (negen jaar) van het betrokken kind en vanuit de vraag wat het voor zo'n jong kind betekent als er zo'n heftige strijd gaande is tussen de ouders.

3.1.2 Inhoud van de consultatie

In Alkmaar stelde de psychologe voor dat de maatschappelijk werker eerst zelf en zonder de ouders, met het betrokken meisje zou spreken. Van de uitkomst van dat gesprek zou vervolgens de uitvoering van een eventueel deelonderzoek afhangen. De psychologe heeft het gesprek met de maatschappelijk werker voorbereid en geoefend. Aan de orde kwam bijvoorbeeld hoe je met zo'n klein kind praat, in wat voor sfeer dat het beste kan en wat voor vragen je wel en niet kan stellen. Het resultaat van de consultatie was dat de maatschappelijk werker het meisje, al spelend met poppen en auto's, heeft gesproken op haar eigen kamertje. Het gesprek werd opgenomen met een walkman en vervolgens besproken met de psychologe. Aan de hand van deze informatie concludeerde de psychologe dat er bij het meisje sprake is van een gezonde ontwikkeling en dat er wel degelijk een basis aanwezig is voor omgang met de vader. De maatschappelijk werker heeft op deze wijze voldoende informatie kunnen verzamelen over de positie van het meisje.

In Arnhem heeft de psycholoog de maatschappelijk werkers in de beide omgangsregelingen een aantal praktische tips gegeven waarmee zij hun onderzoek in een andere richting hebben kunnen sturen. Een goed voorbeeld daarvan is de bovengenoemde, eerste omgangsregeling. In deze zaak werd nu eens geen aandacht besteed aan de verwijten van de ouders over en weer maar werd aan de vader gevraagd hoe hij zich de uitbreiding van de omgangsregeling praktisch voorstelde. Ook sprak de maatschappelijk werker met de beide jongens. Het bleek dat de vader nauwelijks een idee had over de invulling van de bezoeken, het ging hem meer om klachten over de opvoeding van moeder. De jongens zelf bleken uitbreiding van het verblijf bij hun vader niet op prijs te stellen. Daarmee had de maatschappelijk werker voldoende informatie om te adviseren de omgangsregeling niet uit te breiden.

De strafzaak bleef ondanks de adviezen een wat onduidelijke zaak. De betrokkenen wilden best met de Raad praten maar zagen het nut er niet zo van, de jeugdreclassering was al bij de zaak betrokken en daar had men meer aan. De maatschappelijk werker heeft zich toen teruggetrokken.

In de voogdijkwestie adviseerde de psycholoog de zaak aan te houden om een deelonderzoek uit te kunnen voeren vanwege de complexiteit van de zaak. Omdat de beide ouders daar afwijzend tegenover stonden, werd dit aan de kantonrechter voorgelegd die het voorstel niet over nam.

3.1.3 Tevredenheid

In alle vijf de zaken zijn de betrokken maatschappelijk werkers tevreden over de consultatie. Vaak omdat zij door de consultatie heel andere informatie hebben kunnen verzamelen of omdat de mening van de interne deskundige hun eigen vermoeden over de zaak bevestigde. De genomen beslissingen kregen daarmee een breder draagvlak. Ook in de laatste zaak waarin de rechter het advies een deelonderzoek te laten verrichten niet overnam is men tevreden, omdat men er wel in is geslaagd vanuit de Raad duidelijk te maken welke informatie de Raad wel en niet kan leveren.

3.2 Deelonderzoek

3.2.1 Soort zaken

Aantal

In Alkmaar en Arnhem zijn zes zaken bekeken waarin de interne deskundige een deelonderzoek heeft verricht. In Alkmaar gaat het om drie omgangsregelingen en één klachtzaak die later overgaat in een voogdijwijziging. In Arnhem gaat het om één omgangsregeling en één klachtzaak.

Aanleiding

In vijf zaken lag de aanleiding voor het deelonderzoek in het feit dat men in het maatschappelijk werk onderzoek te weinig informatie over de positie van het kind had kunnen verzamelen. In één zaak werd het deelonderzoek verricht om na te gaan wat er nu eigenlijk aan de hand is.

De kern van de vraagstelling was in drie gevallen gericht op de relaties en loyaliteiten van de betrokken kinderen, in twee gevallen moest het deelonderzoek uitwijzen of er sprake was van sexueel misbruik en in één geval is de kernvraag hoe er het beste een omgangsregeling tot stand gebracht zou kunnen worden.

3.2.2 Procedure

In zowel Alkmaar als Arnhem wordt de wens tot een psychologisch deelonderzoek in de praktijkbegeleiding besproken. Ook de vraagstelling komt dan aan de orde. Doorgaans is er ook overleg met het unithoofd. In Alkmaar wordt dan in de meeste gevallen de vraagstelling voorgelegd aan de psychologe met de vraag of zij er zo mee aan de slag kan. In onderling overleg worden daarna eventueel nog wijzigingen aangebracht. Zo voegt de psychologe de vraag naar de ontwikkeling van de kinderen toe als die niet in de vraagstelling is opgenomen. Ook in Arnhem wordt de vraagstelling in overleg met de psycholoog geformuleerd. In de praktijkbegeleiding wordt gezamenlijk nagegaan wat voor informatie nodig is, maar ook in welke vorm de vragen gesteld moeten worden wil men de ouders niet tegen zich in het harnas jagen.

Niet alle onderzoeken door de interne deskundige werden op initiatief van de maatschappelijk werker en praktijkbegeleider gestart. Zo werd één deelonderzoek direct door het unithoofd aangekondigd bij de intake via het Riagg, een ander psychologisch onderzoek werd uitgevoerd vanwege een klacht van één van de ouders. Ook vond één onderzoek plaats op initiatief van de rechter.

Omdat het onderzoek alleen plaats kan vinden met medewerking van de ouders is een goede voorbereiding door de maatschappelijk werker noodzakelijk. Bij beide Raden bespreekt de maatschappelijk werker dan ook de aanleiding voor en globale inhoud van het deelonderzoek met de betrokken ouders of verzorgers. De psychologen voeren vervolgens een eerste gesprek met de ouders of verzorgers en geven uitleg rond het onderzoek. Daarbij krijgt men meestal ook een afschrift van de vraagstelling.

Bij beide Raden bespreken de psychologen zelf de resultaten van het onderzoek met de betrokkenen. In Alkmaar is de maatschappelijk werker erbij. Voor de ouders is dan duidelijk dat het deelonderzoek is afgesloten en wat voor informatie dat heeft opgeleverd. De maatschappelijk werker hoort de informatie dan ook en het is voor de ouders duidelijk dat het raadsadvies tot stand komt op basis van alle beschikbare informatie.

De rapportage van de psychologen wordt integraal in het dossier opgenomen en in het rapport van de maatschappelijk werker worden de uitkomsten genoemd.

3.2.3 Inhoud

De deelonderzoeken die door de psychologen zijn uitgevoerd bestonden uit gesprekken met de betrokkenen en het testen en observeren van het desbetreffende kind. Veel gebruikte tests zijn: de Family relations test, de Childrens' apperceptions test, de Zinnenaanvultest, tekenopdrachten, poppenhuisspel, de Nederlandse Persoonlijkheidsvragenlijst voor jeugdigen, Columbus (projectie-test), De Nijmeegse gezinsrelaties-test, Raven (algemene indicatie intelligentie middels nonverbaal reactievermogen), Wisc (intelligentie), de Scend (wereld-test).

De periode tussen aanvraag van het deelonderzoek en rapportage varieert in deze zaken tussen de twee en drie maanden. In alle zaken zijn de betrokken maatschappelijk werkers zeer tevreden over het onderzoek en het advies van de psychologen. Zonder het onderzoek was nooit zulke duidelijke informatie verkregen was.

3.2.4 Uitkomst

In alle zaken is het advies van de psychologen door de Raad overgenomen. Dat de Raad tevreden is over de uitkomsten van het onderzoek wil echter nog niet zeggen dat de betrokken ouders dat zijn. De ouder die 'gelijk' krijgt van de deskundige is meestal tevreden en de ander ontevreden. Ouders die eerst meewerkten aan het deelonderzoek vanuit de overweging 'dan zien ze vanzelf dat ik gelijk heb' kunnen vervolgens het verdere verloop van de zaak saboteren. Zo vertelde een maatschappelijk werker dat de zitting al bijna een jaar lang voortdurend was uitgesteld omdat moeder ziek was, op vakantie, geen oppas kon krijgen etc. Gedurende al die tijd lag de omgangsregeling stil terwijl de Raad in haar advies had aangedrongen op een snelle hervatting van de omgangsregeling. Natuurlijk loopt het niet bij alle zaken zo. Doorgaans leggen de ouders zich neer bij het advies van de Raad.

De psychologe in Alkmaar is formeel niet bij de besluitvorming binnen de Raad betrokken. Meestal wordt echter wel naar haar mening gevraagd en meestal ook is zij aanwezig bij de bespreking van de zaak in het tripartite⁷ overleg. Feitelijk is de inbreng van de psychologe dus groot. Ook in Arnhem bespreekt men de uitkomsten van het onderzoek met de psycholoog en wordt nagegaan wat de Raad kan met de conclusies en het advies van de psycholoog.

⁷ d.i. het overleg van unithoofd, praktijkbegeleider en maatschappelijk werker.

3.3 organiseren extern onderzoek

In twee zaken was de Arnhemse psycholoog betrokken bij het organiseren van extern onderzoek. Het formuleren van de vraagstelling en de keuze van de deskundige werd in beide zaken in overleg met hem bepaald. In één geval, waar men incest vermoedde, was snelheid geboden en had de psycholoog op dat moment zelf geen ruimte voor het onderzoek. In het andere geval was de moeder dermate tegen een omgangsregeling dat men koos voor een extern onderzoek om de onafhankelijkheid van het onderzoek te benadrukken. Men verwachtte dat deze moeder het nooit zou accepteren wanneer er, op basis van een raadspsychologisch onderzoek toch een voorstel voor een omgangsregeling zou worden gedaan.

3.4 Voorbeelden van intern deelonderzoek

Ter illustratie van het soort zaken waarin besloten wordt een intern deelonderzoek te laten verrichten, worden in deze paragraaf drie zaken wat uitgebreider beschreven. De beschrijvingen zijn gebaseerd op gegevens uit het raadsrapport en het verslag van het psychologisch onderzoek.

Voorbeeld 1: omgangsregeling

Voorgeschiedenis en onderzoeksvraag

De bij deze zaak betrokken ouders zijn sinds hun scheiding co-ouder over hun dochtertje, dat geboren is in 1986. Er is een omgangsregeling die moeder in januari 1991 heeft stopgezet vanwege verhalen van haar dochtertje die duiden op seksueel misbruik. De moeder heeft bij de politie aangifte gedaan van seksueel misbruik door de vader en heeft ook het Riagg ingeschakeld, waar men met speltherapie voor het dochtertje wil starten.

Tijdens het raadsonderzoek geven beide ouders tegenstrijdige informatie. Als het verhaal van de moeder waar is, is er sprake van een zorgwekkende situatie, maar erg duidelijk is het allemaal niet. Daarom wordt besloten de speltherapie van het Riagg uit te stellen en eerst een psychologisch onderzoek te doen in het kader van het raadsonderzoek. Beide ouders gaan hiermee accoord. De vraagstelling is gericht op de vraag wat er aan de hand is en bestaat uit 5 deelvragen:

- 1: Hoe is de relatie van het meisje met moeder.
- 2: Hoe is de relatie van het meisje met moeders huidige partner.
- 3: Hoe is de relatie van het meisje met vader.
- 4: Is het meisje getuige geweest van niet leeftijdsadequate seksuele handelingen of zijn er niet leeftijdsadequate seksuele handelingen met haar verricht.
- 5: Is hulpverlening voor het meisje dan wel voor haar ouders geïndiceerd en zo ja, welke vorm van hulpverlening dient dit dan te zijn.

Het onderzoek

De psycholoog voert gesprekken met de beide ouders en de nieuwe partner van de moeder. Het meisje wordt getest en geobserveerd in de speelkamer. Op basis van het aldus verzamelde materiaal concludeert de psycholoog dat het meisje in haar integriteit is geschaad door haar vader en zich weerbaar heeft getoond in de wijze waarop zij haar moeder bij de problemen heeft betrokken.

Voor wat betreft de emotionele ontwikkeling van het meisje is duidelijk dat zij het vertrouwen in volwassenen nog niet verloren heeft.

De relatie met haar moeder is goed en veilig, al heeft haar moeder haar niet kunnen beschermen tegen de situatie met haar vader.

Volgens de resultaten van het psychologisch onderzoek voelt het meisje zich onveilig in relatie tot de nieuwe partner van haar moeder. De relatie met moeders partner wordt gekenmerkt door negatie. Het meisje is echter loyaal naar haar moeder en stopt daarom de gevoelens ten opzichte van diens partner weg. De psycholoog concludeert dan ook dat er iets in de situatie zal moeten veranderen wil het meisje zich weer veilig kunnen voelen bij moeder thuis.

Verder stelt de psycholoog dat er signalen zijn van met het meisje verrichte, niet leeftijds-adequate seksuele handelingen. Zij is echter geen getuige geweest van handelingen met anderen. Het meisje komt in aanmerking voor speltherapie om de gebeurtenissen bij vader te verwerken. Het herstel van het vertrouwen in haar vader zal enige tijd vergen.

M.b.t. hulp aan de ouders stelt de psycholoog dat de moeder steun nodig zal hebben in de opvang van haar dochtertje en tevens bij de vraag hoe deze zich weer veilig kan voelen bij haar thuis. De vader zal hulp moeten hebben bij zijn seksuele problemen en hij zal grenzen moeten leren accepteren in het omgaan met kinderen. Het meisje mag pas weer contact met haar vader hebben als zij daar zèlf aan toe is.

Vervolg

Bij de bespreking van het rapport van de psycholoog verzet de moeder zich hevig tegen de conclusie dat het meisje zich bij haar thuis onveilig voelt en er iets in de situatie thuis moet veranderen. Hulp voor haar dochter vindt ze geëigend, hulp voor zichzelf acht zij echter niet nodig.

De vader is het helemaal niet eens met de resultaten van het onderzoek. Hij schrijft uitgebreide brieven aan de Raad en de rechter en wil zelf wel eens het onderzoeksmateriaal zien waarop die psycholoog al deze conclusies baseert. Tijdens de zitting is deze onenigheid aanleiding voor de rechter om een nieuw en nu extern onderzoek aan te vragen. In dit onderzoek (dat ten tijde van de dataverzameling nog loopt) moest vooral aandacht besteed worden aan de (opvoedings)mogelijkheden van de bij het meisje betrokken volwassenen.

Voorbeeld 2: klachtzaak

Voorgeschiedenis en onderzoeksvraag

Een vader meldt begin 1991 bij de Raad dat hij zich zorgen maakt over de situatie van zijn dochter van 11 jaar die bij haar moeder woont en dat hij voogdijwijziging wil. De ouders in kwestie zijn in 1985 gescheiden en de Raad is al eerder bij de familie betrokken geweest vanwege een voogdijwijziging bij een halfzusje. Uit dat onderzoek volgde toen dat hulpverlening voor dit meisje nodig was. Het Boddaert-centrum en het Riagg zijn t.t.v. de aanvraag van voogdijwijziging door de vader nog steeds bij het meisje betrokken. Het Boddaert-centrum en het Riagg spreken van loyaliteitsproblematiek, een neurotische ontwikkeling met klachten van depressieve aard, een symbiotische verhouding met moeder en een slechte prognose voor de emotionele ontwikkeling.

Tijdens het raadsonderzoek t.b.v. de voogdijwijziging loopt het meisje weg naar haar vader. In een gesprek met de maatschappelijk werker van de Raad zegt ze weer terug te willen naar haar moeder. Ondanks gesprekken met alle partijen blijft de situatie van het meisje onduidelijk. Is er wat aan de hand bij moeder of niet? Wat wil het meisje? Wat is het beste voor haar? Deze onduidelijkheid is aanleiding om een psychologisch deelonderzoek uit te laten voeren.

De vraagstelling luidde:

- 1: Hoe is de relatie van het meisje met haar vader.
- 2: Hoe is de relatie van het meisje met haar vader, diens echtgenote en de kinderen die tot dat gezin behoren.
- 3: Hoe is de relatie van het meisje met haar moeder.
- 4: Hoe is de relatie van het meisje met haar moeders nieuwe partner.
- 5: Hoe is de emotionele ontwikkeling van het meisje.
- 6: Is hulpverlening nodig en zo ja, welke vorm van hulpverlening dient dat dan te zijn.

Het onderzoek

Ook in deze zaak bestond het onderzoek uit gesprekken met alle betrokkenen en het testen en observeren van het meisje in kwestie. Op basis van de verzamelde gegevens concludeert de psycholoog dat het erg slecht gaat met het meisje. Haar emotionele ontwikkeling is verstoord. Er is sprake van onverwerkte echtscheidingsproblemen. Het meisje heeft veel last van angsten en weet daar niet mee om te gaan. De hulpverlening van het Riagg en Boddaert-centrum wierp vruchten af, maar door het verblijf bij vader is die hulp gestaakt.

De psycholoog voorspelde dat de problemen zouden verergeren als het meisje bij haar vader zou blijven omdat deze elke vorm van hulpverlening aan zijn dochter weigerde. De psycholoog stelt dat de situatie bij vader nooit voldoende kan zijn om de problemen op te laten houden te bestaan. Er is sprake van dreigende neurotische ontwikkeling, psychotherapie is gewenst en bij welke ouder het meisje ook geplaatst wordt, de opvoeders zullen begeleiding nodig hebben.

Vervolg

De vader vond ondersteuning bij de opvoeding van zijn dochter helemaal niet nodig. Na veel overleg stemt hij toch in met begeleiding door het Riagg en is het meisje uiteindelijk bij hem gebleven. Omdat men voorzag dat de vader de contacten met het Riagg niet lang zou volhouden achtte de Raad een OTS noodzakelijk. Bovendien kon een gezinsvoogd dan de contacten met moeder weer op gang brengen en begeleiden. Hoewel niet van harte, stemmen de beide ouders met dit advies in.

Voorbeeld 3: omgangsregeling

Voorgeschiedenis en onderzoeksvraag

Het gaat in deze zaak om een omgangsregeling tussen een vader en zijn twee dochters van acht en drie jaar. De Raad stelt als uitkomst van het maatschappelijk werk onderzoek een bepaalde omgangsregeling voor. De moeder is daar zeer tegen. Zij dient een klacht in over de werkwijze van de Raad die teveel gericht zou zijn geweest op de wensen van haar ex-echtgenoot en waarin geen rekening werd gehouden met de positie van haar oudste dochter. In het raadsrapport was wel melding gemaakt van het feit dat het oudste meisje 'klem' zit tussen vader en moeder, maar men achtte omgang desondanks nodig. Volgens de moeder is contact met de vader slecht voor het meisje.

In een gesprek over de klacht met de directeur van de Raad is toen een onderzoek door de interne deskundige aangeboden. De vraagstelling voor dit onderzoek was: welke omgangsregeling met vader mag, gelet op het belang van het kind het meest adequaat genoemd worden?

Het onderzoek

De psycholoog spreekt met beide ouders en test en observeert het oudste meisje. Blijkens het psychologisch onderzoek staat het meisje meer onder druk dan je zou verwachten gezien de indruk die zij aan de buitenkant wekt. Ze trekt zich terug in haar eigen wereldje om zo de strijd tussen de ouders te ontvluchten. In beginsel is dat niet zo erg, maar ze kropt wel alles op en heeft de gebeurtenissen niet verwerkt. Ze is niet vrolijk maar timide en zit 'klem' tussen de conflicten van de ouders en hun manier van omgaan met die conflicten, vooral omdat ze het gevoel heeft dat de conflicten over haar gaan. De tests laten verder zien dat ze een zwakke intelligentie heeft en moeder en zusje als kerngezin ziet. Tegenover vader staat ze ambivalent. Het advies van de psycholoog luidt dan ook: de overnachtingen bij vader opschorten totdat er een definitieve huisvestingssituatie is (vader woont bij zijn broer op zolder, deze heeft ook kinderen en er is ruzie tussen die kinderen en zijn dochtertje). De omgang moet zich voorlopig beperken tot één kort bezoek per week. De vader legt zich bij dit advies neer al had hij het liever anders gezien.

4 Externe deskundigen

4.1 Consultatie

Er is één zaak bekeken waarin een externe deskundige werd geraadpleegd. Het betrof een zaak van de Raad in Almelo waarin de afdeling leerplichtzaken van de gemeente bij de Raad het schoolverzuim van een zes-jarige jongen meldde. De jongen blijkt al twee maanden door zijn moeder thuisgehouden te worden.

Ook de huisarts nam contact op met de Raad nadat hij de moeder en de zoon op het spreekuur heeft gehad. Volgens de huisarts maakt de moeder een psychisch gestoorde indruk. Tijdens het onderzoek consulteert de Raad het Riagg met de vraag hoe serieus men een zaak als deze moet nemen (de consultatie vond vooral plaats ter bevestiging van de eigen vermoedens over de ernst van de zaak). Het Riagg bleek moeder te kennen en vond dat de Raad de zaak zeer serieus moest nemen. Er volgt dan een voorlopige toevertrouwing aan de Raad en de jongen wordt van moeder overgebracht naar vader. In verband met een omgangsregeling tussen moeder en zoon wordt in een later stadium een deelonderzoek uitgevoerd door het Riagg.

4.2 Deelonderzoek

4.2.1 Zaken

Aantal

Er zijn 32 zaken geselecteerd waarbij een externe deskundige is ingeschakeld. Bij twee zaken (een klachtzaak en een omgangsregeling) lukte het niet het deelonderzoek uit te voeren. De zaken waarin wel een deelonderzoek is uitgevoerd betreffen: 12 omgangsregelingen, 11 voogdijzaken, vijf klachtzaken en twee strafzaken.

Aanleiding

In de meeste zaken (18) was het feit dat er onvoldoende informatie beschikbaar was over de positie van de kinderen de aanleiding om een extern deelonderzoek te laten verrichten. In zes gevallen was dat de vraag wat er met het kind of in dit gezin aan de hand was, in drie gevallen wist men niet hoe men de zaak aan kon pakken, in twee gevallen moest de externe deskundige nagaan wat voor omgangsregeling er in de gegeven situatie mogelijk was, in één geval was er onvoldoende informatie over de opvoedingskwaliteiten van de ouders en in één geval ging een jongen van 13 al een aantal jaren niet meer naar school en moest er uitgezocht worden naar wat voor soort school de jongen zou kunnen.

In paragraaf 2.4 kwamen al de diverse vraagstellingen aan de orde die in het kader van deelonderzoek gesteld zijn. Aan interne- en externe deskundigen worden voor een deel dezelfde vragen gesteld. Dat er bij de zaken waarin een externe deskundige is ingeschakeld ook andere vraagstellingen genoemd worden is waarschijnlijk toe te schrijven aan het feit dat er méér zaken bekeken zijn van externe deskundigen dan dat het soort zaken nu zo anders is.

Er is echter één groep zaken die wel een ander karakter heeft en dat zijn de zaken waarin men een psychiater inschakelt. Bij deze zaken wordt de psychiater ingeschakeld om:

- de geestelijke stabiliteit van de ouders te beoordelen.
- in te schatten wat het voor de ontwikkeling van een klein kind betekent wanneer er een omgangsregeling is met een ouder die regelmatig in een psychiatrische inrichting verblijft.
- om na te gaan wat het voor een klein kind betekent te wonen bij een moeder die psychisch in de war is.
- de mogelijkheden voor een omgangsregeling te beoordelen bij een kind dat volgens moeder bang is voor vader vanwege het drankprobleem van vader.
- na te gaan of er zwaarwegende bezwaren zijn tegen voogdijschap van een moeder na klachten van de vader (voogd) over verwaarlozing van de kinderen tijdens de bezoekenweekenden en over drankmisbruik van de moeder.

4.2.2 Procedure

In 7 gevallen werd tot het inschakelen van een externe deskundige besloten bij de behandeling van de zaak door de rechter. In alle andere gevallen was het inschakelen van een externe deskundige het initiatief van de maatschappelijk werker en praktijkbegeleider. De maatschappelijk werker bereidt in zo'n geval de betrokken ouders en kind(eren) voor op het externe onderzoek door uit te leggen waarom men zo'n onderzoek nodig vindt, wat het globaal in zal houden en wat er met de resultaten gebeurt. Vaak krijgen de ouders ook een afschrift van de brief met de vraagstelling die aan de externe deskundige wordt verzonden.

Door die voorbereiding gebeurt het maar zelden dat ouders niet mee willen werken. Meestal lukt het de maatschappelijk werker wel een ieder ervan te overtuigen mee te werken (al gebeurt dat niet altijd erg enthousiast). In twee gevallen, waarbij een psychiater gevraagd was deelonderzoek te verrichten, weigeren de moeders mee te werken.

Doorgaans bespreken de deskundigen zelf de resultaten van het deelonderzoek met de betrokkenen. De Riaggs zijn daar (meestal) een uitzondering op. Zij stellen zich op het standpunt dat de Raad de opdrachtgever is van het onderzoek en zij rapporteren aan de opdrachtgever. De Raad ervaart dat als een probleem omdat ouders bij de bespreking van de resultaten van het deelonderzoek vaak vragen hebben waar de Raad dan weer geen antwoord op weet.

4.2.3 De deskundigen

De deskundigen die in de geselecteerde zaken worden ingeschakeld zijn: het Riagg, een psychiater, een (zelfstandig gevestigd) psycholoog, het PAR, en het zgn. 'Poli-buro'.

De redenen om een bepaalde deskundige in te schakelen zijn divers. In tabel 5 wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste overwegingen om een bepaalde deskundige in te schakelen.

Tabel 5: overwegingen om een bepaalde externe deskundige in te schakelen

overweging	aantal keer genoemd
------------	---------------------

<i>praktisch</i>	
dicht bij woonplaats cliënt	6
was beschikbaar	5
geen echte keuzemogelijkheid	5
kende betrokkenen	2
kon naar mensen thuis toe	2
<i>inhoudelijk</i>	
goede diagnostiek	5
onafhankelijk	2
goede diagnostiek + onafhankelijk	2
combinatie onderzoek en begeleiding	2
goed in relaties ouders-jonge kinderen	1
<i>psychologisch</i> onderzoek nodig	1

Hoewel er diverse motieven genoemd worden om een bepaalde deskundige in te schakelen noemt men in de gesprekken naar aanleiding van de geselecteerde zaken vaak het feit dat er eigenlijk maar weinig keuzemogelijkheden zijn. Overall is wel een Riagg, maar de ervaringen met het Riagg zijn zeer verschillend. Aan de ene kant noemt bijvoorbeeld de Raad in Almelo het Riagg als 'vaste partner' van de Raad. Men heeft goede afspraken kunnen maken, en het Riagg is goed in diagnostiek. Aan de andere kant zijn er bij diezelfde Raad klachten over lange wachttijden. Een paar keer duurde het na de aanvraag meer dan een half jaar voordat er rapport werd uitgebracht door het Riagg, wat veel te lang werd geacht. Dat men toch geen andere deskundige zocht kwam doordat het de ouders al bekend waren met het Riagg en het dicht bij hun woonplaats was. Die voordelen wogen op tegen de lange wachttijd. Bij de Raad in Rotterdam werd het feit dat ouders vaak al bekend zijn bij het Riagg juist als reden genoemd dat men het Riagg in veel gevallen niet kan inschakelen. Het onderzoek is dan immers niet onafhankelijk meer.

De Raad in Groningen heeft twee keer een persoonlijkheids-onderzoek door het Riagg laten doen. Het Riagg gaf daarna te kennen dergelijke onderzoeken niet meer te willen doen vanwege de grote tijdsinvestering. In Zutphen vertelt men dat het Riagg wel onderzoek wil doen, maar alleen op hun manier en er zijn hele lange wachttijden, zodat men daar nauwelijks met het Riagg werkt.

In Dordrecht en Rotterdam zegt men eigenlijk geen echte keuzemogelijkheid te hebben. Er zijn eigenlijk maar twee instellingen die onderzoek doen, het ABJ (in Leiden) en het PAR. Wie plaats heeft doet het onderzoek. Het Riagg komt eigenlijk niet in aanmerking want al hebben ze daar een diagnostisch team, men wil nooit harde uitspraken doen in moeilijke zaken.

4.2.4 Inhoud

De deelonderzoeken van de externe deskundigen bestaan in de meeste gevallen uit gesprekken met de betrokken volwassenen en het testen en observeren van de kinderen. De psycholoog die door de Raad in Roermond wordt ingeschakeld voert alleen gesprekken met alle betrokkenen. Een enkele keer onderzoekt een deskundige alleen de kinderen. Bij enkele van de geselecteerde zaken wordt uit het verslag van de deskundige niet duidelijk wat het onderzoek precies in heeft gehouden.

De periode tussen de datum van aanvraag van het onderzoek en de rapportage varieert tussen binnen een maand tot een maand of zeven en is sterk afhankelijk van de wachttijd. Ernstige (acute) zaken en zaken waarbij een psychiater is ingeschakeld nemen meestal ongeveer een maand in beslag.

4.2.5 Uitkomst

Bij de meeste zaken (19) is het advies van de deskundige door de Raad overgenomen. In een tweetal zaken (Rotterdam en Zutphen) heeft men niet het advies overgenomen maar leverde het onderzoek wel de benodigde duidelijkheid. In Groningen, Rotterdam en Zutphen heeft men een aantal keer het advies gedeeltelijk overgenomen in het eigen raadsadvies. In twee gevallen werd er geen advies overgenomen omdat men bij de Raad eigenlijk niets aan het onderzoek had. De externe deskundige had, naar het oordeel van de Raad, het onderzoek nog eens 'dunnetjes overgedaan'.

In de meeste gevallen is er geen overleg tussen de Raad en de externe deskundige over het uitgebrachte rapport en advies. Soms geeft men na rapportage nog een aanvullende opdracht en soms is er overleg in de sfeer van gedachtenvorming over de mogelijkheden die de Raad heeft (om bijvoorbeeld een OTS aan te vragen). Het PAR stuurt meestal een 'concept' rapport met de mededeling dat bij vragen overleg mogelijk is. Doorgaans volgt dan een bespreking waarin bekeken wordt wat het advies in de praktijk betekent en of het uitvoerbaar is. Daarna volgt een definitief rapport.

4.2.6 Tevredenheid

Hoewel men over de meeste externe onderzoeken tevreden is (19), is dat niet bij elk onderzoek het geval. Zo zegt men in Zutphen dat de rapporten van de psycholoog die men regelmatig inschakelt meestal heel interessant zijn tot de passage over het advies. De door de psycholoog geadviseerde hulp of regeling is meestal veel te zwaar en staat in geen verhouding met de situatie. Daarnaast vindt men de rapportage vaak niet systematisch genoeg, men verwacht per gestelde vraag een antwoord maar krijgt een heel verhaal waar men zelf de antwoorden uit moet halen.

In Groningen is men in twee gevallen helemaal niet tevreden over het Riagg. In deze zaken had de Raad de rechter geadviseerd het Riagg de mogelijkheden voor een omgangsregeling te laten onderzoeken waarbij het Riagg dan tegelijkertijd de ouders zou moeten stimuleren ook daadwerkelijk aan een dergelijke regeling mee te werken. Naar de mening van de Raad kwam daar niet van terecht en volstond het Riagg met het nogmaals verzamelen van de informatie die de Raad al had verzameld.

In twee gevallen (Dordrecht en Rotterdam) zegt men ontevreden te zijn omdat de wachttijd voordat er met het onderzoek gestart kon worden veel te lang was. In Almelo vindt men dat het Riagg ook een aantal keer flinke fouten heeft gemaakt.

Zo zou het Riagg een kind testen en dat gebeurde maar niet en bij een ander kind zou direct speltherapie gegeven worden en ook dat gebeurde maar niet. In Roermond is er één zaak waar niet alle vragen van de Raad werden beantwoord.

4.3 Geen deskundige kunnen inschakelen

In de vragenlijst die naar alle Raden is gestuurd geven 8 Raden op dat het weleens voorkomt dat zij een externe deskundige willen inschakelen maar dat dit niet lukt. Dit kan zijn omdat 1) de deskundige die men zou willen inschakelen niet beschikbaar of aanwezig is of dat 2) de deskundige wel beschikbaar is, maar de ouders weigeren aan het onderzoek mee te werken.

Er zijn twee zaken geselecteerd waarin de Raad een externe deskundige de opdracht had gegeven deelonderzoek uit te voeren, maar waarin het deze deskundigen niet lukte het onderzoek ook daadwerkelijk uit te voeren. In beide zaken is wel een deskundige beschikbaar, maar weigert één van de ouders aan het deelonderzoek mee te werken.

In de eerste zaak heeft de afdeling kinder- en jeugdpsychiatrie van een academisch ziekenhuis de opdracht gekregen de situatie te onderzoeken van drie kleine kinderen die bij hun moeder wonen. Het vermoeden bestond dat de moeder de kinderen mishandelde en verwaarloosde. Met de afdeling kinder- en jeugdpsychiatrie had de Raad goede ervaringen en gezien de problematiek vond men het nodig dat een psychiater naar de situatie zou kijken. De moeder was erg tegen het onderzoek. Na een wachttijd van drie maanden was er bij het ziekenhuis ruimte om het onderzoek uit te voeren. De moeder weigerde echter alle medewerking en het ziekenhuis zag geen mogelijkheden om het onderzoek uit te voeren. De Raad heeft vervolgens een psycholoog die wel vaker voor de Raad onderzoek deed, ingeschakeld. De moeder weigerde echter met de psycholoog te praten of deze binnen te laten. De Raad had daardoor in deze zaak te weinig informatie om een OTS aan te vragen. Daarom heeft de maatschappelijk werker toen (opnieuw) een ronde gemaakt langs de school en alle andere bij de kinderen betrokken personen en instellingen met het verzoek het te melden als men weer signalen van mishandeling of verwaarlozing waarnam.

In de tweede zaak gaat het om een omgangsregeling tussen een vader en zijn twee kinderen. De vader heeft zijn kinderen al drie jaar niet gezien en moeder weigert mee te werken aan een omgangsregeling. De rechter vraagt de Raad een onderzoek te laten verrichten naar eventuele contra-indicaties voor het starten van een omgangsregeling. Ook hier schakelt de Raad een academisch ziekenhuis in. De moeder weigert echter elk contact met de psychiater van het ziekenhuis die de opdracht dan ook terug geeft.

4.4 Voorbeelden van extern deelonderzoek

Ter illustratie van het soort zaken waarin besloten wordt een extern deelonderzoek te laten verrichten worden in deze paragraaf drie zaken wat uitgebreider beschreven. De beschrijvingen zijn gebaseerd op gegevens uit het raadsrapport en het verslag van het psychologisch onderzoek.

Voorbeeld 1: klachtzaak

Voorgeschiedenis en onderzoeksvraag

Een vader meldt zich op het spreekuur van de Raad vanwege zijn zoontje van 7 jaar dat bij zijn ex-vrouw woont. Beide ouders hebben heel verschillende ideeën over de opvoeding van hun, erg lastige, zoon. De beide ouders hebben geprobeerd met gesprekken bij het Algemeen Maatschappelijk Werk (AMW) er wat aan te doen, maar dat heeft niet geholpen. De vader wil graag dat de Raad nu eens naar de problemen kijkt. Hij heeft aan voorgedijwiziging gedacht, maar ziet dat als een laatste middel.

De Raad verricht een onderzoek waarvan de conclusie luidt dat de jongen in kwestie niet gewoon lastig is, maar zeer moeilijk hanteerbaar. Hij breekt thuis letterlijk de boel af, aldus het raadsrapport. Hij is druk, onrustig, driftig, altijd moeilijk en er is altijd ruzie met de andere kinderen. Zijn moeder heeft al van alles geprobeerd om de situatie te verbeteren. Er is een hersenonderzoek verricht, een magnetiseur ingeschakeld, er is hometraining gedaan, de pastoor heeft zich ermee bezig gehouden enzovoorts, maar niets heeft geholpen. Omdat er ten tijde van het raadsonderzoek ook nog eens berichten zijn dat de jongen betrokken is bij sexspelletjes met kleine kinderen is zijn moeder bereid mee te werken aan een psychologisch deelonderzoek. De Raad wilde liever een kinderpsychiater inschakelen. De beide ouders vinden dat echter veel te 'zwaar'. De vraagstelling voor het deelonderzoek is bewust heel breed gehouden omdat men bij de Raad wil weten waar zo'n jongen voor hulp terecht kan. De vraag luidde:

- 1: is behandeling van de jongen noodzakelijk
- 2: moet er verwezen worden naar een vorm van hulpverlening.

Het onderzoek

Op basis van observaties, tekenopdrachten en (poppenkast)spel komt de psycholoog (samengevat) tot de conclusie dat de jongen contactgestoord is. Hij is niet in staat tot binding c.q. hechting. De jongen zelf en de nieuwe baby in het gezin lopen gevaar. De psycholoog adviseert dan ook een grondige klinische observatie in een kinderpyschiatrisch centrum. De huidige situatie kent volgens de psycholoog onaanvaardbare risico's en er is dringend een nadere bestudering van de mogelijkheden voor behandeling nodig. Volgens de psycholoog werkt de huidige situatie beperkend en beschadigend.

Vervolg

De ouders zijn door de psycholoog op de hoogte gesteld van de resultaten van het onderzoek. Beide ouders schrikken erg van de conclusie van de psycholoog en verzetten zich eerst tegen opname in een kinderpyschiatrische kliniek. De maatschappelijk werker voert nog verschillende gesprekken met de ouders. Er gaat enige tijd overheen voordat de ouders kunnen accepteren dat er echt iets aan de hand is met hun zoon. Uiteindelijk gaan beiden toch accoord met een OTS en plaatsing in een kinderpyschiatrisch centrum.

De Raad vraagt tevens een OTS aan voor één van de zusjes van de jongen. Voor de twee oudste kinderen acht men geen OTS (meer) nodig en voor de (pasgeboren) baby acht men vooralsnog geen OTS nodig.

Voorbeeld 2: omgangsregeling

Voorgeschiedenis en onderzoeksvraag

Aanleiding tot het onderzoek van de Raad is het verzoek van pleegouders van een jongen van 6 jaar om hem te mogen adopteren. De natuurlijke moeder is na de geboorte van de jongen uit de ouderlijke macht ontzet.

Zij maakt ten tijde van het adoptieverzoek van de pleegouders gebruik van haar veto-recht om de adoptie van haar zoon te verhinderen en denkt erover een herstelverzoek in te dienen. De Raad adviseert daarom de adoptie op dat moment niet door te laten gaan en de zaak nogmaals te bekijken als de jongen de leeftijd heeft bereikt waarop hij door de rechter gehoord kan worden (12 jaar).

De natuurlijke moeder zet vervolgens een procedure in werking om tot een omgangsregeling met haar zoon te komen. De rechter verklaart haar ontvankelijk m.b.t. het verzoek tot een omgangsregeling en stelt voor het PAR een (psychologisch) onderzoek te laten verrichten. De vraag is namelijk wat je losmaakt en mag losmaken bij een zesjarig kind, wanneer zo'n kind ineens geconfronteerd wordt met een (natuurlijke) moeder die hij nog nooit heeft gezien. De vraagstelling aan het PAR luidde:

- 1: Welke indicaties en contra-indicaties zijn er te benoemen m.b.t. de wenselijkheid van een omgangsregeling tussen de jongen en zijn natuurlijke moeder.
- 2: Wat moet er gebeuren als de positieve indicaties opwegen tegen de negatieve indicaties a: vanuit kind, b: vanuit pleegouders en c: vanuit de moeder om te komen tot een verantwoordelijke omgangsregeling.
- 3: Is hulpverlening noodzakelijk c.q. gewenst m.b.t. de uitvoering van de omgangsregeling. Hulpverlening t.a.v. wie en op welke punten en wat voor vorm van hulpverlening (vrijwillig/justitieel).
- 4: Indien het tot een afwijzend advies komt, is het dan wenselijk in te gaan op het aanbod van de pleegouders (ter zitting gedaan) om de natuurlijke moeder met enige regelmaat schriftelijk te informeren over de ontwikkeling van de jongen.

Het onderzoek

Het onderzoek bestond uit gesprekken met de pleegouders en de natuurlijke moeder. Hoe de jongen onderzocht is wordt niet duidelijk, alleen de uitkomsten worden beschreven. De conclusie van het PAR luidt dat uitgaande van de behoefte van de jongen zelf, contact met de natuurlijke moeder niet aan te bevelen is. Hij ervaart de mogelijkheid tot contact met zijn natuurlijke moeder als een soort van dreigend onheil. Hij weet nu van het bestaan van een andere moeder maar is daar bang voor. Volgens het PAR zijn contacten tussen moeder en zoon wel mogelijk, maar dienen dan zeer goed voorbereid en begeleid te worden. Het PAR stelt voor een korte proefontmoeting op neutraal terrein te laten plaatsvinden met de pleegouders erbij en met een evaluatie achteraf.

Vervolg

In de gesprekken met de natuurlijke moeder over het advies van het PAR blijkt dat zij niet wil dat de jongen door de pleegouders wordt begeleid. Het kost de maatschappelijk werker veel moeite het belang van de jongen aan haar duidelijk te maken. Uiteindelijk wordt er afgesproken dat de moeder haar zoon elk kwartaal onder begeleiding van de pleegouders op neutraal terrein ziet. Na een jaar zal dan bekeken worden hoe het gaat. Deze omgangsregeling zal worden begeleid.

Voorbeeld 3: voogdijwijziging

Voorgeschiedenis en onderzoeksvraag

De hier beschreven zaak kent een lange voorgeschiedenis. De jongen waar het om gaat is t.t.v. het raadsonderzoek 9 jaar. Zijn ouders zijn in 1985 gescheiden. Na de scheiding heeft hij eerst bij zijn vader gewoond en later, als zijn moeder een eigen woning heeft bij zijn moeder. In 1986 hertrouwen de ouders, maar in 1988 scheiden ze nogmaals. De ouders worden het eens over voogdij. De jongen gaat bij zijn vader wonen en er komt een bezoeksregeling met moeder. Omdat zijn vader werkt en overdag niet voor hem kan zorgen komt hij bij zijn oom en tante in huis. Daar heeft hij al eerder lange tijd gewoond. Zijn moeder wordt opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis.

Begin 1990 wendt de moeder zich tot de Raad. Zij heeft een nieuwe partner, een nieuw huis e.d. en ze wil voogdijwijziging. Omdat onduidelijk is wat voor positie de jongen heeft tussen de vier volwassenen die bij hem betrokken zijn wordt er een psycholoog bij de zaak betrokken. De vraagstelling luidde:

- 1: Hoe beleeft de jongen de beide ouders en hun partners.
- 2: Hoe beleeft de jongen de pleegouders (oom en tante).
- 3: Bij wie kan de jongen, gezien 1 en 2 het beste wonen en hoe zou een omgangsregeling het beste vorm kunnen krijgen.

Het onderzoek

Tussen aanvraag van en rapportage over het deelonderzoek liggen ongeveer 3 maanden. Het onderzoek bestond uit een gesprek met de jongen en het afnemen van een aantal tests (o.a. de zinnenaanvultest, een intelligentie test en een test met projectiemateriaal). De Raad is zeer tevreden over het onderzoek. Het is een gedegen onderzoek en de uitkomsten scheppen duidelijkheid in de zaak.

Het advies van de psycholoog luidt dat de jongen het beste bij de pleegouders kan blijven. Voorlopig heeft hij vooral rust nodig om op te groeien. Wel acht de psycholoog het van belang de moeder opnieuw bij de zaak betrekken, maar hierbij dient dan wel begeleiding en structurering geboden. De psycholoog komt met een voorstel voor een omgangsregeling waarbij de jongen een weekend bij vader is, vervolgens een weekend bij moeder en vervolgens een weekend thuis (bij de pleegouders). Dit advies wordt overgenomen door de Raad.

5 Discussie

In de introductie is beschreven dat het in dit (kleinschalige) onderzoek gaat om het inventariseren van het soort zaken waarin de Raden een deskundige inschakelen, hoe vaak dat gebeurt, met welk doel en met welke vraagstelling. In combinatie met gegevens over de twee experimenten met een interne deskundige in Alkmaar en Arnhem zou deze informatie bouwstenen moeten leveren voor het ontwikkelen van criteria voor het inzetten van deskundigen bij de Raden.

Het blijkt dat de deskundigen in zeer uiteenlopende zaken ingeschakeld worden. Het is dan ook niet mogelijk om op basis van de verzamelde gegevens criteria vast te stellen. Wel zijn er enkele punten te onderscheiden die in de discussie rond het ontwikkelen van criteria een belangrijke rol dienen te spelen en die in dit hoofdstuk aan de orde gesteld worden.

5.1 Voor- en nadelen

Op basis van de verzamelde gegevens kan een aantal voor- en nadelen van interne- en externe deskundigen op een rijtje gezet worden.

Als belangrijk voordeel van een externe deskundige wordt vooral de onafhankelijkheid van die deskundige genoemd.

Een belangrijk nadeel bij het inschakelen van een externe deskundige voor deelonderzoek is de lange tijd die er doorgaans ligt tussen het moment waarop men besluit een extern deelonderzoek te laten verrichten en het moment waarop er met het onderzoek wordt aangevangen. Het kost vaak erg veel moeite een instelling of persoon te vinden die onderzoek voor de Raad wil doen. Wordt er een geschikte deskundige gevonden dan is er vaak een lange wachttijd voordat het onderzoek daadwerkelijk van start gaat. Een half jaar wachttijd is geen uitzondering. Verder blijkt het moeilijk te zijn om afspraken te maken met de deskundigen over de bespreking van de resultaten van het onderzoek met de ouders en de wijze van rapporteren. Tevens vindt men bij diverse Raden dat de externe deskundigen slecht op de hoogte zijn van de mogelijkheden van de Raad.

Als voordeel van een interne deskundige wordt voornamelijk het feit genoemd dat deze makkelijk bereikbaar is en doorgaans ook direct beschikbaar is. Daardoor kan een deelonderzoek op korte termijn van start gaan. Ook het consulteren van een deskundige verloopt gemakkelijker wanneer deze 'in huis' is. Bovendien kunnen met een interne deskundige afspraken gemaakt worden over de wijze van rapporteren en het bespreken van de onderzoeksresultaten met ouders en verzorgers. De interne deskundige is in dienst van de Raad en is daardoor goed ingevoerd in het werk en de mogelijkheden van de Raad.

Als nadeel van een interne deskundige wordt het feit genoemd dat men met een interne deskundige maar één soort deskundigheid in huis haalt, terwijl er eigenlijk behoefte is aan diverse disciplines. Het blijft daardoor in bepaalde gevallen noodzakelijk naar externe deskundigen te zoeken, met alle problemen van dien.

Een ander punt is het feit dat een interne deskundige volgens velen niet echt *onafhankelijk* genoemd kan worden. Vooral de Raden die nog geen plannen hadden een interne deskundige aan te stellen brachten dit argument naar voren. Gesteld werd dat klachten over de Raad voortkomen uit het feit dat mensen de Raad en rechter als één groot machtsblok zien. Een machtsblok dat over hen beslist en er op gericht is hen de kinderen af te nemen.

Wordt er nu ook nog eens een interne deskundige aan dit machtsblok toegevoegd dan zullen ouders de Raad alleen maar als een nog groter machtsblok ervaren. In paragraaf 3.3 werd een voorbeeld gegeven van een dergelijke overweging. De interne deskundige in Arnhem organiseerde in dat geval een extern deelonderzoek. Dit gebeurde omdat men verwachtte dat de moeder in kwestie nooit een voor haar negatieve conclusie zou accepteren van een raadpsycholoog.

5.2 Categorisering van de zaken

Daarmee is de vraag naar de aanleiding om een deskundige in te schakelen aan de orde. In hoofdstuk twee werd geconstateerd dat er geen groepen van zaken met een bepaalde vraagstelling te onderscheiden zijn. De vraagstellingen zijn weliswaar te categoriseren op basis van de kern van de vraag (zie paragraaf 2.4), maar komen voor bij omgangsregelingen, voogdijkwesties, klachtzaken én strafzaken. Wel kunnen de zaken aan de hand van de aanleiding om een deskundige in te schakelen grofweg in drie groepen verdeeld worden:

- 1: zaken waarbij onvoldoende informatie beschikbaar is over de positie of mening van het (jonge) kind.
- 2: zaken waarin er, op basis van het raadsonderzoek, duidelijk is dat er iets met een kind of de ouders aan de hand is, maar niet wát dat precies is of hoe ernstig het is.
- 3: zaken waarin een deskundige als onafhankelijke derde wordt ingeschakeld, omdat men verwacht dat de ouders de visie of het advies van de Raad niet zullen accepteren.

Het is interessant om deze 'aanleidingen' te plaatsen naast de verwachting die in de nota "Justitiële jeugdbescherming" werd geuit. Het inzetten van deskundigen bij het raadsonderzoek zou bijdragen aan het vergroten van de kwaliteit van het raadsonderzoek en het verbreden van het draagvlak voor de beslissingen en adviezen van de Raad. Voor elk van de drie groepen is dan een aantal vragen te stellen.

5.2.1 Onvoldoende informatie

Voorbeelden van dit soort zaken zijn de zaken waarin de interne deskundige in Alkmaar en Arnhem werd geconsulteerd over de aanpak van een zaak. In deze gevallen gaven de psychologen praktische tips over de wijze waarop de benodigde informatie verzameld kon worden en de kant die het raadsonderzoek op zou moeten gaan.

De consultatie ligt daarmee erg dicht bij deskundigheidsbevordering en praktijkbegeleiding. Door deze vorm van consultatie blijken maatschappelijk werkers beter in staat informatie te verzamelen over de mening en positie van kleine kinderen. Het raadsonderzoek wint daardoor aan kwaliteit en er zal waarschijnlijk minder vaak deelonderzoek nodig zijn.

Het is echter de vraag of het trainen van individuele maatschappelijk werkers op dit punt een taak is voor de interne deskundige. Dergelijke deskundigheidsbevordering kan wellicht beter in de vorm van cursussen als de reeds gerealiseerde cursus "Bij kinderen te rade" gegeven worden.

Bij de twee voorbeelden uit Arnhem wordt duidelijk hoe consultatie bij kan dragen aan het verbreden van het draagvlak voor de beslissingen die men bij de Raad neemt. In beide zaken werd de interne deskundige geconsulteerd over de kant die het raadsonderzoek op zou moeten gaan en de wijze waarop

dat bereikt zou kunnen worden. Ook in de zaken waarin de interne deskundige deelonderzoek verricht of extern onderzoek regelt is sprake van een verbreding van het draagvlak voor de beslissingen. De vraagstelling voor de deelonderzoeken wordt gezamenlijk bepaald en de psychologen denken mee bij de interpretatie van de gegevens en de consequenties die dat heeft voor het advies van de Raad. De Werkgroep Deskundigheid noemt echter ook nog andere momenten waarin consultatie zou kunnen plaatsvinden. Bijvoorbeeld bij de intake en bij het interpreteren van door de maatschappelijk werkers verzamelde informatie over kleine kinderen (duiden van gedrag).

De te ontwikkelen criteria t.a.v. het consulteren van de interne deskundige zullen dan ook vooral gericht moeten zijn op de vraag op *welk moment* in het raadsonderzoek consultatie overwogen moet worden, en wat dan het *karakter* van die consultatie is: deskundigheidsbevordering, praktijkbegeleiding of verbreding van het draagvlak voor beslissingen.

5.2.2 Onduidelijkheid over de ernst van de zaak

In de vorige paragraaf werd gesteld dat door consultatie deelonderzoek voorkomen zou kunnen worden. Hierbij moet wel aangetekend worden dat dit geldt bij zaken waarin er onvoldoende informatie is over de positie of mening van het kind. In de gevallen waarbij niet duidelijk is wat er aan de hand is of hoe ernstig de zaak is wordt dat anders. Dan kan specialistisch deelonderzoek noodzakelijk zijn. In de voorgaande hoofdstukken zijn diverse voorbeelden van dergelijk zaken aan de orde geweest: zaken waarin er vermoedens zijn van incest of mishandeling, waarin onduidelijk is wat de gevolgen zijn van het leven met een psychisch gestoorde ouder of waarin het moeilijk is de pedagogische mogelijkheden van ouders te beoordelen. Consultatie van een (interne) deskundige over de onderzoeksvraag en de deskundige die ingeschakeld zou moeten worden kan in die gevallen bijdragen aan het verhogen van de kwaliteit van het onderzoek en het verbreden van het draagvlak van de beslissing.

Het is echter de vraag of dergelijk deelonderzoek óók door een interne deskundige zelf gedaan moet worden. Gezien het doel dat met het inschakelen van deskundigen wordt beoogd ligt het voor de hand te kiezen voor een interne deskundige als ondersteuner van het raadsonderzoek in al haar facetten. Deze kan beoordelen of deelonderzoek nodig is, kan het onderzoek organiseren en verder bijdragen aan een zorgvuldig verloop van het raads-onderzoek in alle fasen. In combinatie met (niet-individuele) deskundigheidsbevordering betekent dat kwaliteits-verbetering én het verbreden van het draagvlak voor beslissingen van de Raad. Het zelf uitvoeren van deelonderzoek hoort daar niet noodzakelijkerwijs bij

5.2.3 Ouders accepteren raadsstandpunt niet

De Raden zelf spreken in zo'n geval van een "kosmetische operatie". Eigenlijk weet men voldoende om advies uit te brengen. Vanwege de verwachte problemen met de ouders wordt echter een deskundige ingeschakeld, die naar men verwacht, los van de Raad tot dezelfde conclusie zal komen.

De vraag die zich hierbij voordoet is hoe een dergelijk gebruik van deskundigen zich verhoudt tot het verbreden van het draagvlak van de beslissingen. Gaat het erom dat de ouders het met het advies van de Raad eens zijn of gaat het erom dat er binnen de Raad vanuit diverse disciplines naar de zaak gekeken wordt? Het laatste ligt het meest voor de hand en daarin kan consultatie een belangrijke rol spelen.

Specialistisch deelonderzoek is dan niet altijd nodig. De Raad is nu eenmaal in veel zaken de instantie die een vervelende boodschap moet overbrengen naar ouders of verzorgers. Daarom moet de Raad natuurlijk zo zorgvuldig mogelijk handelen en een zorgvuldige afweging maken alvorens een advies uit te brengen. Binnen dat zorgvuldige handelen past consultatie van een interne deskundige.

5.3 De keuze voor een bepaalde deskundige

Uit de gegevens blijkt dat de Raden vaak geen echte keuze hebben bij het inschakelen van een externe deskundige. Bij de geselecteerde zaken spelen vaak vooral praktische overwegingen een rol (was beschikbaar, dichtbij, kon direct beginnen). Inhoudelijke overwegingen kunnen immers alleen een rol spelen als de desbetreffende deskundige beschikbaar is.

De directe beschikbaarheid van een interne deskundige biedt dan een groot voordeel. De problemen die men nu ondervindt bij het zoeken van deskundigen zouden echter voorkomen kunnen worden als er in elke regio vaste afspraken met deskundigen worden gemaakt. Bij de Raad in Roermond werkt men met een protocol waarin o.a. afspraken zijn vastgelegd over de opbouw van de rapportage van de deskundige en het bespreken van de onderzoeksresultaten met onderzochten door de deskundige. Elke Raad zou een dergelijk protocol moeten ontwikkelen.

De vraag die op dit punt gesteld moet worden is hoe dergelijke afspraken tot stand kunnen komen, wie daar een rol in moet spelen en wat er afgesproken zou kunnen worden in regio's waar weinig tot geen instellingen zijn die diagnostisch onderzoek doen.

Literatuur

Begeleidingscommissie Experiment Pluriforme Aanpak. Tussentijdse evaluatie experiment pluriforme aanpak. Raad voor de Kinderbescherming Alkmaar, Alkmaar, september 1991.

Gerris, J.R.M. Een gezinspedagogische benadering van kinderbeschermingszaken: uitvoering en evaluatie van een praktijk-proces-onderzoek, kort samenvattend verslag t.b.v. de begeleidingscommissie van 26 april 1991. Empirische Gezinspedagogiek KUN, Nijmegen, april 1991.

Justitiële jeugdbescherming: met recht in beweging. een heroriëntatie. Ministerie van Justitie, 's Gravenhage, 1990.

Nijnatten, C. van. Kinderbescherming en de roep om professionele expertise. Tijdschrift voor jeugdhulpverlening en jeugdwerk, jrg. 2, nr. 6, 1990, pp. 22-27.

Nijnatten, C. van en A. van Montfoort. Kinderbescherming naar publieke jeugdzorg, kinderbescherming ter discussie (2). Maandblad Geestelijke Volksgezondheid, jrg. 47, nr. 3, 1992, pp. 258-270.

Punt, C.J.E. Specialistisch onderzoek in opdracht, Tijdschrift voor jeugdhulpverlening en jeugdwerk, jrg. 2, nr. 6, 1990, pp. 22-27.

Raad voor de Kinderbescherming Alkmaar. Raamwerk experiment pluriforme aanpak, aantrekken van kinderpsycholoog. Alkmaar, 1990.

Werkgroep deskundigheid. Raads- en andere deskundigheden Ministerie van Justitie, maart 1991

Bijlage 1 Geselecteerde zaken per Raad

Arnhem:

consultatie:

2 omgangsregelingen

1 strafzaak

1 voogdijwijziging

deelonderzoek:

1 gezagsvoorziening na echtscheiding

1 klachtzaak

org. extern onderzoek:

1 omgangsregeling

1 klachtzaak

Alkmaar:

consultatie:

1 omgangsregeling

deelonderzoek:

3 omgangsregelingen

1 voogdijwijziging

Almelo:

2 voogdijwijzigingen

2 omgangsregelingen

1 klachtzaak

Dordrecht:

2 voogdijwijzigingen (waarvan 1 ook omgangsregeling is)

2 omgangsregelingen

1 klachtzaak

Groningen:

2 voogdijwijzigingen

2 omgangsregelingen

2 klachtzaak

2 strafzaken

Roermond:

2 voogdijwijzigingen

2 omgangsregelingen

1 klachtzaak

Rotterdam:

3 omgangsregelingen

1 voogdijwijziging

1 klachtzaak

Zutphen:

2 voogdijwijzigingen

2 omgangsregelingen

1 klachtzaak